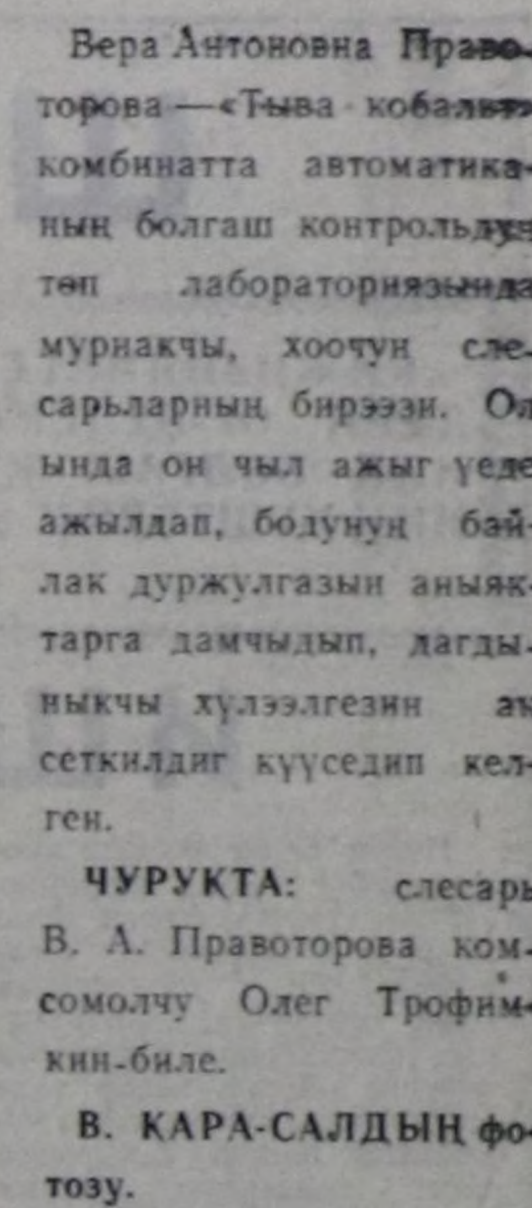
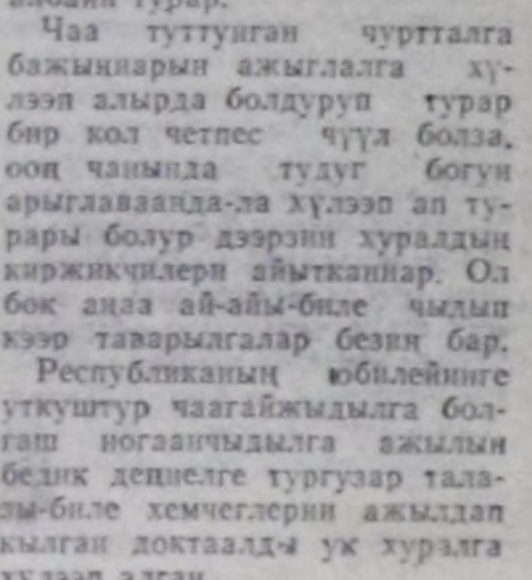

Өртээ 3 нөл

2-ги арын 1984 ч. июнь 7

Новосибирский ортумак музыка школынын бешки класстын өөреничиси, он ийн харлыг Вадим Репин бөмбүрүктөгү бүгү булуңуна келген шыларангай композиторларын болгон музыканттарын чыгган делегациянын ийинги музыка фестивалынын киржикчиси боюн чоран. СССР-нин күрүнө чымылдагы бичин музыкантыга оон таланттын үнөлө көргөнгөн демдээ кылдыр берген Страдивини чазан, кылганы скрипка оон холдарында база катан чагылган турар.

Итали мастериини сикилин турган, чазан кылганы ол ховар дзон скрипкасы делегация алдарлыг музыка ланьсы-лардында ырак-уакан тер — Новосибирскиге бир-ле дугарында келген ол-дур. Вадим Репин ол ховар дзон музы-ка херекселдин алыр эргени Польшага Генрик Венявский аттыг делегей кон-курсуна шапкатканы алдын медаль-биле чедип алган.

Ол анык скрипкачынын репертуарында Паганиниин болгон Сарасате-нин романтикасында эгелээш, Бетхо-венни патетикасында болгон Бахтын философиясында чедир музыка чогаал-ды кирип турар.

ЧУРУКА: Москвага болган ийинги делегей фестивалынын эч бичин күс-сөдчилери — Вадим Репин (скрипка) болгон Евгений Кисин (фортепиано). «Амгы үеде делегейде оларга деңге-жирлер чок деп бузулганды-биле чуга-лап болур мен». Социалисттик Күш-акылдын Маадыры, СССР-ини улустун артисти, СССР-ини Композиторлар эи-лелинин баштаар черини бичи секретары Т. Н. Хренов бичин музыкан-тыларын бедик мергежилни ынаар үнөлө чугаалаан.

А. МОРКОВКИН-биле А. ЧУМН. ЧЕВТИН фотозу. СЭТА-нын фотохроникасы.

Эмчииниң сүмези

САРТЫ ААРЫ — ЭНЦЕФАЛИТ

Ол халдаарыг ааргы ки-жирин төр перин системаны кемдээр. Ааргыны өөсүдүк-чүзү — бөлүк вирустарын эч бичин микрорганизмдери. Ар-га-аргынын сартында ол ви-рустар 4—5 чыл туртпал чоруур. Ол ааргынын бойдука кол таралгачы — саргы. Ынчалзажок саргы бүзүргө вирус турбас. Аааа саргы би-ле халдаарыг ааргыг саргы-нында даштык хевири ал-гылашас.

Энцефалит — сезонун ааргы, саргыларын илдепкейле үлөп көзүдүн — дорт харылзаалык. Колдуунда калбак бүзүргө болгон холушак арга-аргы-лыг черлерге саргылар непе-рел көзүдөр. Терек олт-си-генни черлерге, саргы үлөп чаада мийтараа база тургу-лаар. Кыжыл арга-аргынын джектепчек черлерини кыш-таар. Апрельдин ийинги чар-тында саргылар чөм тын чирин-биле кургаг бүзүрлөр, бугудат кырыга үлгүлөп кээр. Оларын чымырларга ор-гани мурунку буттарынын ужууда туруп турар.

Кыжы азы динг амытан-карга саргы таварышканда, кешче үтөп кирген, мага-бот-че халдаар. Саргында үлөп көзүдүн ааргында октябрь чедир уламчылаар. Бажыче саргыны илдеп-хеп, чектер, шагбаннар дамчыгыр экен боор. Арга деискээрине өтпал чоран мал-маган-биле саргылар тараар.

Киж энцефалиттен халчок аарыгыл. Саргы эл-кешче ка-далын кирип турар үеде, хан-че вирус дамчыр. Ааргы 7—

15 хонук эрткенде бидиниң кээр. Баштың хааза, чучур-гайче алыр аары келер, ке-лерге хоралаачал апаар, хааа эвес кустуур болу бээр. Баш-тайгы хүнерде шыганыар су-ларап, карак шокараңаар, угаан баксырал, дембээр, чамдыкта куртур апаар. Ааргы кижин шак чок, уус-би-ле харылзаар халду чокта-лар.

Ааргы чоруу угаданы, эл-тин 38—39 градус чедер. Саргында ызырган чери кы-зыл, кекчи ыжа бээр. Чамдык ааргы кижилирини төр перин системанын ажил-чоруду-газы аары-биле кемдээр. 2—3 хыл дургуунда ааргы уга-дып, холдарыны, моюнуң шыганыар кошкан каар. Оон чоруу ол шыганыар арып, чамдык ааргы улустун арып-нын шыганыар чидип, кар-рактарыны көрү баксырал, дүйлөй бээр. Ындыг ааргы төр мээниң амырларын чугу-ла шинээни үргөдотер, амы-тыга айылды болдуур.

Саргы аарымы эрттирген соонда, оон арттыр салдары халчок аар. Шагыраңал, ажилдаар күжү турар эвес болуу, шыганыар чамдык-ны тузалай бээр. Тозаггай-лаарга, кижиниң мага-болуңду чартын билиместеп каар.

Саргы аары деп бидинген-де, доран өмчиге баар ужу-лау. Мынчалар аары бергеш, боду эмиеши болбас. Чүте дээр ааргыны улам нары-лап ал болур. Энцефалит-тен калчаар камгаланыр? Хууда болгон хай-инти про-филактиканы сагыр апаар.

Саргы черден метр ашпас үнүшкө турар. Ынчанга ол кижиини буттарында сырбак-тыл бээр. Аргаже кирерде, бартуу комбиназон, узун чей-ниң хейлен, салык азы майыс-таш келип ала эки. Башты, моюну аржым-биле экилр шарааш, моюндугуу тургуу кадурун алыр.

Бир эвес арга иштинге үе-үеде чорун келген болза, 2—3 шак болгон-ла, болун көрү-лүт арыганын Сорар орган-ныг курт-кимсактарыны өзт-кешкен адырала, кырыше ус азы керосин дамылаңкаш, думчу чамды калбазы-биле оозарычелыг үнүр. Ызыр-ган черини орунун Род азы спирт-биле чаап алыр. Арга-арыган бажыче кел чораш, пидк-хепти эки көрүп, арыгала-ны алыр. Боодал чектер, шагбаннар, шириндер чамал алган болуңдара, саргы чөк-бе дээрин экилр хайгаара-нар.

Ааргы иштинге ажилдаар улуска саргы аарында уур тарылганы чорудур турар. Тарылганы чазы азы күзүн кы-лыр. Сорар органын саргы-га ызырткан кижилерге профилактика чорудары-биле гамма-глобулин деп эмин сы-картыр. Нити профилактикт хемчег-лери чорудара, саргы непердери черини деискээр-де олт-сигени кезер ийпке, өрттедир. Ол ышак хэкти-лер-биле демселди кылар.

Л. СИЗЫХ, халдаарыг ааргыг салбырын диагностика эргелекчи.

ТЫВА АССР-НИН АЖААЛГА КАССАЛАРЫ-НЫН ЭРГЕЛЕЛИ Иркут-скийн үчөт-кредит техн-кумунга 1984—1985 өөр-диге чылында «Ажаалга кассаларын үчөдү» мерге-жилде өөренип күзөн ки-жилерин хүлээп алыры-биле чымып турар.

Хүндүскү салбырга орту-мак шоланы доосканарын хүлээп алыр. Өөренириниң хуусаазы — 1 чыл 8 ай. Нити туртпалга бажыкы-биле, степинде-биле халдары.

Бот-өөрдилге салбыры-га Күрүш-ажылчы ажаалга

Свердловскийн, Харьков-тун юридикти институтуна болгон Тодосинин күвүнө уийверсители (юридикти фа-культетке) чаа өөрдилге чылында студенттер хүлээп алыры чарлап турар.

Бо өөрдилге черлеринге

КЫЗЫЛДЫН АШ-ЧЕМ САДЫ дараазында мерге-жилдер кижилирин ажалче дүргөн чалап турар: насир-лер, садимылар, акспеди-

кассаларына практикти ажилдап чоран, ортумак болгон долү эвес ортумак школа дооскан кижилерин хүлээп алыр.

Хүлээп алышыкка чугу-ла херек документи-лер. 1. Директорун адынга бижээп, туртпал турар че-рини айткан бидириниң.

2. № 286 майктың эмчи шынылыгы.

3. 3X4 см. хемчээлдиг дөрт фото-чүрүк.

4. Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (тайма нак-нан).

5. Сес чыл школазын доосканын азы ортумак билиг дугайында докумен-ти.

кассаларына практикти ажилдап чоран, ортумак болгон долү эвес ортумак школа дооскан кижилерин хүлээп алыр.

Хүлээп алышыкка чугу-ла херек документи-лер. 1. Директорун адынга бижээп, туртпал турар че-рини айткан бидириниң.

2. № 286 майктың эмчи шынылыгы.

3. 3X4 см. хемчээлдиг дөрт фото-чүрүк.

4. Күш-ажыл дептеринден ушта бижилге (тайма нак-нан).

5. Сес чыл школазын доосканын азы ортумак билиг дугайында докумен-ти.

35 хар чедир назылыг, ор-тумак билинги. 2 чылдан өвөөш эвес ажалы стайгы. партия, совет азы хай-инти ажилдаар талазы-биле бур-жулгалыг кижилерин хүлээп алыр.

Өөрдилге-биле холбаш-торлар, уугу кассирлер. Ажил төлөпкөн кылганын барымдаалаар, чыл түнел-дери-биле шаңгал акаша бээр.

Садым чериниң адреси: Октябрь кудумчуу, бажык № 29, аш-чем садым, кадрлар килдин, телефон № 2-54-36.

Октябрь кудумчуу, бажык № 29, аш-чем садым, кадрлар килдин, телефон № 2-54-36.

Редакциянын адреси: 667000, Кызыл, Шетинкин болгон 2-23-54, харысалгалыг секретарын совет тургузгү калдистерини 2-27-13, чалдистерини 2-21-47, корректорларын

Кравченко кудумчуу бажык № 3 Телефондары: Редакторун 2-24-63, редакторун ораакчыларын 2-35-24, 2-23-35, секретарятын 2-23-35, партияг амырлар болгон ватсир калдистерини 2-31-75, пропаганда болгон чалаа калдистерини 2-41-27, информация калдистерини 2-20-60, культура калдистерини 2-23-54, көдөз ажал-агыг 2-12-45, солук келбей барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

лээлгезин ханы билер кол эмчи П. Рымаревке, кезер эмчи В. Горбуловка, уруг-лар эмчи Н. Рямовка база сестраларга, ааргы улус ажаакчыларыга өөрүп-чет-тирди. Огулус надык-шылар өзүп турар.

Чонунг кадым дээш эрес-шудургу ажилдап турарлар-га өөрүшкүлүг йерээлдерин солун дамчыштыр илердик-сөн бижикчилерин күсөт-чүткүлүг деткышкан. Моон сонгаар-даа редакция-биле харылдаанын уламчыларын сүмелдесин. Номчулдар калды-бир чүтүл бижик-мактал турар кижиниң фа-милызын, адын, адазын адыл айтпалга болур. А өс-ке таварылдаа авур боду-лун адресин, фамилиязын, адын, адазын адыл долү бижикейн баары хааа эвес. Маанаа үстүдө айтканым бичкек Мандырычаларын чижекке айткысакым. Шап мындыг чагаалар утка-шы-нары, фактылар чече-даа тодаргай болза, дүргөн хем-чег ап. Шетинкилдерини шалтыктыг. Редакцияе ма-тернал бижир ора, үстүдө айткыткан негелделерин күсөтпейн бар болза, ол келген чагаа архивке кирер дээрин номчукуга сагы-дырды.

Чагаалар допчулалы

СЕТКИЛДИН ХАНЫЗЫНДАН

«Шынын» почтазы-биле редакцияга хүн бүрү-де хөй чагаа кээп турар. Оларнын аразында кадык камгалал шугумунда төлөпкө ажилдап, чонунг кадым дээш билин, күжү харам чокка бараалга-дып чоруурларга сеткилдиң ханызындан өөрүп, четтиргенин илереткен чагааларын республика-ның аңгы-аңгы булуңуна чуртпал турар, лизы-бүрү мергежилдиң кижилир бижип турар. Олар-нын чамдыктарын мында парадывис.

Монгун-Тайга районда «Мөгөн-Бүрөн» совхозтун № 4 хойжу бригаданын малчыны, Маадыр не Сыр-бык Борбай-оол: «СЭПН ТК-нын Чингине секретары, СССР-ини Дээди Советиниң Президиумунун Даргазы К. У. Черненкоун Москваның Куйбышев районунун сонгукчулары-биле ужура-жымышыга чугаазыга, совет кижилериниң амырлар байданын улам экижидери-нин чугула айтырылганын бирээлине чонунг кадык камгалал сайыраң-гайкыларга болурун айткан. Сонгук чылдарда рес-публиканын булун бүзүргө-де надык камгалалынын ма-териалдыг баазыны быкы-гып, эмчи хандырылганы-

нын шынары, эмчи кадрлар-нын ажилыга харысалга-зын бедээп.

Маанаа чижек кылдыр Му-гун-Аксый район эмнелгези-нин божудулга салбырын кө-рүп болур. Бо чылдын ли-варь—март айларга чедир ол эмнелге эмнелди. 13 дугаар кыс уруууну божу-дум. Эмнелди турган үемде, нелер бондур эмчилер Минчир Монгун, Олей Дор-жу, санитарлар Мария Унчуур-оол, Сенден Балды, Зоя Ойкек-оол болгон өскө-даа ажалдакчыларын чон-тун кадым дээш болдунар-ла күжү, билин салып ажилдап туралып өрдүм.

Амгы үеде бодумунуң ма-териалдыг баазыны быкы-гып, эмчи хандырылганы-нын шынары, эмчи кадрлар-нын ажилыга харысалга-зын бедээп.

Амгы үеде бодумунуң ма-териалдыг баазыны быкы-гып, эмчи хандырылганы-нын шынары, эмчи кадрлар-нын ажилыга харысалга-зын бедээп.

40 чылынга уткуштур кал-барган социалисттик чарыкка эмнелге коллективни илдепкей-лиг киришпешкан, моон-даа сонгаар чаа-чаа арга-курла-выларны тып ажилдаар дээринге бузуредим».

Сүт-Хөлде район эмнелге-зиниң терапия салбырында Борис Николаевич Очуру-оолду танысак кижик ховар. Ол тералет эмчи болуп ажилдап, он чыл ашкан. Оон адамы надык камгалал шугумунга 30 чыл ажыг ажилдаан.

Н. Б. Очуру-оол мергежи-линге хандышылдыг. Ки-жилерге элде-эвилең, кол-лелге кескилдерин-биле деминг ажилдап турар. Бу-дүштүг эмчи деп, терапия-га эмнелди чыткан Делег Ооржак, Чаш-оол Ондар, Хүреш-оол Монгун олар би-тиренир.

Улуг-Хемде Чаа Чаа-Хөл суурда кижиздикчи бажык Зоя Маады: «Дунмавыс Аанаа Севэн бугертерини-ге дегидизин, эмнелге ды-ка аар байдалдыг келген.

Эмчилер Павел Суван, Раи-са Монгуш уйту-чынды чок хайгааралга ап, эмнанинни соонда, уругтун кадым се-гезин. Устүдө адааным эм-чилерге болгон коллектив кескилдеринге өөрүп чет-тирди».

Сүт-Хөл суурда халда-вырлыг аарылар эмнелер салбырга Тамара Ооржак огулун эмнелди чыткан. Огу-лу баштай берге байдалдыг турган. Эмчи Мерген Даваа, эмчи сестралары Екатерина Сарылар, Саяна Сат, Мария Донгак болгон өскелерини-даа эки эмнел, турганын ачызында огулун сегезин деп, ол бижээп.

Тандын Хову-Аксыйда эмнелге коллективне Мандырычаларын ө-бүзүс эмнелер өөрүшкүлүг илде-рлен: «бичин огулус Бита-линин келер үеде аш-өөрү-нүн аразына омак-холугу чуртпаларына эмчи коллек-тив уугу дуганы чедирди-лер. Совет кижилериниң ка-дым дээш боттарынын хү-

ӨӨРЕНИРИН КҮЗЭЭННЕРГЕ

КЫЗЫЛДЫН ПЕДАГОГИКА УЧИЛИШЕИ

1984—1985 өөрдиге чылында дараазында салбырларга сур-гуудар хүлээп алыры чар-лап турар:

1. Школа салбыры. Аааа эге класстар башкыларын болгон нити билиг школазын угул-понер божоткыларын белек-кээр. 8 классты доосканарын хүлээп алыр. Өөренириниң хуусаазы — 3 чыл 10 ай, 10 классты доосканарга — 2 чыл 10 ай.

Аааа өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), мате-матикага (аас-биле) кирери-ниң шыгалдааларын дужаар. Орус националдыг, 10 классты доосканар сонгине бижир.

2. Школа назымы четпес-тер салбыры. Аааа уруглар садтарынын кижиздикчиле-

рин белекээр. Бо чылын күтпө 3 классты доосканар-нын хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы — 3 чыл 4 ай.

Өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), СССР төтүгүнге (аас-биле) дылга-ларга дужаар. Ол салбырга өөренип кирер кижилериниң музыкага хандыкшылыгын көөр.

3. Күш-ажыл салбыры. Аааа чинти билиг школарынын 4—8 класстарынын күш-ажыл болгон шынышкын башкыларын белекээр. Чүтпө 10 классты дооскан болгон 30 хар чедир назылыг, чүтпө оол кижилерн хүлээп алыр. Өөренир хуусаа-зы — 1 чыл 10 ай.

Өөренип кирер кижилер орус дылга (диктант), математика-га (аас-биле) шыгалдаалар дужаар.

Билинниң дугайында доку-менттерде «4», «5» демлектер-лел кижилерин уштыкыге ки-рериниң шыгалдаалары чокка (хүлээп алышыктың пламынын 60 хуузу) хүлээп алыр.

Өөрдиге черинге биди-риникириниң бугун чыл дур-гуунда, 1984 чылдын июль 30-ге чедир хүлээп ап турар.

Кирериниң шыгалдааларын дужаар хуусаазы 1984 чылдын августун 1-ден 20-ге чедер. Уштыкыге өөренип кирери-ниң күш саналгазы — 1984 чылдын августун 22-де.

Өөренир күзүннелер дараа-зында документири кириер:

1. Билинниң дугайында до-кумент (боду).

2. Кадымын байданын дугайында № 286 майктың шымылыгы.

3. 3X4 см. хемчээлдиг 4 фо-то-чүрүк.

4. Доктааткан хевириниң биди-риники.

5. Күш-ажыл дептериниң хуусаазы.

6. Совхозтан, райондан, ра-йондан азы школадан чорут-кан бижик.

7. Ажилдап азы өөренип тур-ган черинден характеристика.

Училищениң адреси: Кы-зыл, Колхозная кудумчуу, бажык № 56, педучилище.

Училищеде нити ыры бо-лут, вокалдыг болгон танцы ансамбльдери, улустун хөг-жүм херекселдериниң ансам-бли, хостуг хурстун, чинк атлетиканы, алектин, хол бөмбүтүн, баскетболдун бөлүмдери доктаал ажил-дап турар.

ДИРЕКЦИЯ.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

ИЮНЬ 7-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.00 — «Уе», 8.40 — Эртен-ги гимнастика, 8.55 — «Закар-пэтиени угулалары», Кон-церт, 9.15 — Документалдыг телефильмдер, 10.00 — «Про-фессия — следователь», Уран-чечен фильм, 2-ги серия, 11.05 — Сөөлүг мезээлер, 11.10 — 14.15 — Чапар, 14.15 — Сөөлүг мезээлер, 14.30 — «Бу-гу назма кагышка артар», Документалдыг фильм, 14.45 — Уругларга фильм, «Улуг уугу туржунушун», 2-ги серия, 15.50 — В. А. Моцарт, Кон-церт, 16.25 — Шидыраа шко-лазы, 16.55 — «Он алды хар-га чедир болгон оон-даа улуг назма», 17.40 — Уруг бур-зунда хүн, 17.55 — «Мини-лониянын элчиник универси-тели, Социалисттик экономка-ны эргеп башкаар, 18.30 — Бистик бажымыста чечтер, 18.45 — Бөгүн делегейде, 19.00 — Футбол талазы-биле СССР-иниң кубугу, «Динамо» (Минск) — «Динамо» (Моск-ва), 19.45 — «Профессия — следователь» деп уран-чечен дөрт сериялыг фильмин баштайгы көргүзү.

3-ку серия, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Пүшкүнге турсаадып тура-ры», 22.25 — Концерт, 22.45—23.05 — Бөгүн делегейде.

ИПИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

8.20 — «Эртендиг чоруктуг кичээлдер» деп документал-дыг телефильмин баштайгы көргүзү, 8.40 — «Сергеев перт Сергеев», Уран-чечен фильм, 9.45 — «Өг-бүлө бо-лгон школа», Тележурнал, 10.15 — Испан дил, 10.45 — А. Линдгрен — «Девонг адаа-да чуртпал турар бичин оол болгон Карлсон» деп фильмин, 12.15 — «Эртем болгон техника», Киножурнал, 12.25 — «Послеяжия жертва», Алаады бажымыда уран-чечен фильм, 14.00 — «Свири куштарын чамдык», Эртем-непертег фильмин, 14.20 — «Брак болгон чокор ку», 14.55 — Сөөлүг мезээлер, 15.00 — 18.00 — Чапар, 18.00 — Сөөлүг мезээлер.

КЫЗЫЛДАН

18.15 — «Анык өнүк-биле ажал чугаа», Найрал дугайында чугаанын уланчымы, Дамчылыганы чогаалчы Л. Б. Чаламба башкаар, 18.45 — Документалдыг фильминиң программасы, 19.15 — «Аня тва», Программасы: июль 10 — Чинк үлгүлөп ажилдакчы-ларын хүн, СЭПН обкомунун инструктору Ч. Д. Сат дамчылыгга киржир; Сөөлүг мезээлер, 19.40 — Телемезээ-лер, 19.50 — Чарлаалар.

МОСКВАДАН

20.00 — «Тамчыктыг удунар, чаштар», «Оолчугаш-холу-гаш» деп мультфильм, 20.15 — Футбол талазы-биле СССР-иниң чемпионды, «Спартак» — «Кайрат», Ойнарлары ийги-уш, 21.00 — «Уе», 21.35 — «Оазис в огне», Уран-чечен фильм, 22.40 — 23.05 — Авто-мобиль транспортунуң тала-зы-биле делегей маргалаазы.

МОСКВАДАН

бросают тень» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР» «Магия чёр-ная и белая» 9.30, 14.50, «Операция Ы и другие приключения Шурика» 11.10, 13.00, «Если на-мнет удача» 16.30, 18.20, «Дублер начинает действо-вать» 20.10 шакта.

«ЕНИСЕЙ» «Владика судьбы» 17.00, 19.30 шак-тарда.

«Человек из будущего» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ПОНЕРА» «Магия чёр-ная и белая» 9.30, 14.50, «Операция Ы и другие приключения Шурика» 11.10, 13.00, «Если на-мнет удача» 16.30, 18.20, «Дублер начинает действо-вать» 20.10 шакта.